

թյուներ զանգվածորեն դադլթել է Դերերենտից 1786 թվականին, սակայն այդ չի նշանակում, թե նրանք Հայեր չեն եղել: Մինչե. օրս այսանդ ապրող բնակիչներն անխաիը (խոսքը վերաբերում է տեղաբնիկներին) իրենց Համարում են Հայեր և ունեն Հայկական անուն-աղղանուններ: Նոր եղեսխան Հայոց ուխաաղնացության վայրերից էր: Այս դյուղի Ս. Կարապետ եկեղեցում էին վարդավառի տոներն անցկացնում մողղոկահայերը:

1850-ական թթ. Նոր Եդեսիան ունեցել է 300 աուն հայ ընաանիք, որոնց հիմնական ղբաղմունքը եղել են երկրադործույունն ու անասնապահույունը:

Ուսումնասիրողներից Ս. Զալալյանը, այցելելով Նոր Եդեսիա, հուլմունքով արձանագրել է. «Զիբ ուսումնարան աստ է չդիտան խօսիլ հայերէն, սովորական ըրարաւ. նոցա է պտրսկերէն, զոր ուսեալ են ի Դարբանդ»: Հեաադայում ախանդ ըացվում է հայկական գպրոց, որը զոյատեում է ընդհուպ մինչև XX-րդ դարի 60-ական թվականները:

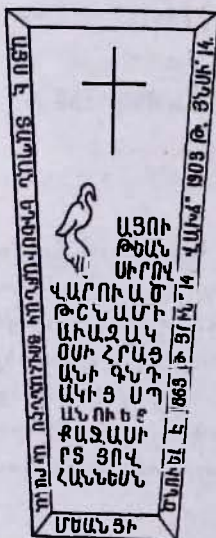
Հայկական մոնոմենտալ հուշարձաններից Նոր Եդեսիայում պահպանվել է Ս. Կալապեա եկեղեցին՝ հասարդույն շրջանի կից կառույցով: Մեր այցի ժամանակ այն վերածվել էր դյուղահան ակումբի:

Գյուղի դերեղմանոցը XIX-XX -ը դարերից է: Կրաքարով պաարաստված շաա աապա-
նաքարեր երկրորդ համաշխարհային պաաերադմի աարիններին ալըվել ե. օդտադործվել են իբրե
կիր: Գերեղմանոցն աչքի է ընկնում դերդաստանային աապանաաներով: Մինչե XX-ը դարի
առաջին աասնամյակների անխաիր ըողոր աապանադերը փորադրված են հայերեն: Այս
պարադան ուղղակիորեն վկայում է, որ Նոր Եդեսիայի բնակիչները եդել ե մնում են հայեր ե
ոչ թե «ճիղբ» կոչված ցեղեր:

Նոր Եդեսիայի տաճարներից պահպանված ղեկերից ենք 58 արձանագրություն, որոնք թեև ժամանակադրական առումով նոր են, սակայն կարևոր արժեք են ներկայացնում Հյուսիսային Կովկասի հայ զաղթավայրերի տրամադրության համար: 1920-ական թվականներից հետո եղած տաղանադրերն արդեն ռուսերեն են, հայոց աղբանոններին հաճախ ավելացվում են «ով» կամ «և» վերջավորություններ:

ՆՈՐ ԵԴԵՍԻԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԵՐԵՋՄԱՆՈՑ

581. Տապանաքար՝ եղբերին չուրջանակի.

ԱՅՍ ՏԱՊԱՆ ԵԴԵՍԻԱԲՆԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԱՐԲԱՀԱՄԵԱՆՑԻ. ԾՆՈՒԵԼ Է
1863 Թ. Յ[ՈՒՆ]Ն[Ի]ՍԻ 4-Ն. ՎԱԽԺ. 1903 Թ. Յ[ՈՒՆ]Ն[Ի]ՍԻ 14:

Արեմայան կողին՝ 10 առդ.

ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ / ՄԻՐՈՎ / ՎԱՐՈՒԱԾ / ԹՇՆԱՄԻ ԱԻԱԶԱԿ ՕՍԻ ՀՐԱՑ/ԱՆԻ
ԳՆԴ/ԱԿԻՑ ՄՊ/ԱՆՈՒԵՑ ՔԱԶԱՍԻ/ՐՏ ՅՈՎ/ՀԱՆՆԷՄԵՆ:

ԼՈՒՍԱՄԵԿ. 151

582. Տապանափար, վրան՝ 6 առդ.

1897 թ. ԱՅՍ է ՏԱՊ/ԱՆ ՄԸԿՐՏԻԶ ՀՕՎԱՆ/ԷՍՕՎԻ ԿՆՕՋ/ ՄԱՐԹԱԻ./ ՎՕԽ/ՃԱՆՆ է:

Ծանոթ. Մարթա անձնանվան ՄԱ առաքելը փորագրված են կցադրով: Առկա է բարրա-
ռային արտասանությունը:

583. Տապանափար, նույնափայ վրան՝ 6 առդ.

1897 թ. ԱՅՍ է ՏԱՊ/ԱՆ ՄԸԿՐՏԻԶ ՀՕՎԱՆ/ԷՍՕՎԻ/ ՎԱԽՃԱՆՆ է:

584. Տապանափար, ունի 7 առդ.

ԱՅՍ է ՏԱՊ/ԱՆ ԵԳԵՍԻ/ԱՅԻ ՅԱԿՈՎԲ/ ՀՕՎՀԱ/ՆԷՍԵԱՆ/ՅԻ. ՎԱԽ. 1904 թ. / ՄՐԴ (մարտի) 14:

585. Տապանափար, վրան՝ 7 առդ.

ԱՍՏ ՀԱՆԳԶԻ/ ՄԱՐՄԻՆ ԵԳ/ԷՍԻԱՅԻ ԳՐԻ/ԳՈՐ ԳՐԻԳՈ/ՐԵԱՆՅԻ. ՎԱԽՃ. է/ 1894 թ./ ՓԵՏՐ. 8-
ԻՆ:

586. Տապանափար, վրան՝ 7 առդ.

ԱՍՏ ՀԱՆԳԶԻ/ ՄԱՐՄԻՆ ԵԳԵՍԻԱԿ ՊԵՏՐՈՍ ԴՐԻ/ԳՈՐԵԱՆՅԻ/ ԿՆՈՋ ՆԱԶԱ/ՆԻ/. ՎԱ/ԽՃ.
1886 թ. ԴԵԵ/ՏԵՄԲԵՐԻ/...

587. Տապանափար, վրան՝ 8 առդ.

ԱՍՏ ՀԱՆԳԶԻ/ ՄԱՐՄԻՆ ԵԳԷ/ՍԻԱՅԻ ՅՈՎԱ/ՆԷՍ ՕՀԱՆԵԱ/Ն ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՅԻ.
ՎԱԽՃԱԽ/Ն/ԵԱ/Լ է 1893 Ա/ՄԻ ՓԵԴԻ/ (փետրվարի) 25-ԻՆ:

588. Տապանափար, վրան՝ 5 առդ.

ԱՅՍ է ՄԱՐՄԻՆ ՅԱԿՈՐ ԳՐԻ/ԳՈՐԵԱՆՅԻ/ ՈՐԴԻ ՕՎԱՆԻՍ/Ի/. ՎԱԽՃ. 1904 թ./ ՕԳՈՍՏ. 8-ԻՆ:

589. Տապանափար, վրան՝ 7 առդ.

ԱՍՏ... ՄԱՐՄԻՆ ԵԳԵՍԻ/ԱՅԻ ՅՈՎԱՆԷՍ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՅԻ ԿԻՆԸ/ ՄԱՐԻԱՄ./ ՎԱԽՃ. է / 1907
թ. ՀՈԿՏ. 14:

590. Տապանափար, վրան՝ 6 առդ.

ԱՅՍ ՏԱՊԱՆ/ է ԳԱԼՈՒՍՏ/ ՀԱՅՐՆ Ղ/ԱԶԱՐԵԱՆ/ ՄԱԿԱՆԻ/ 1892 թ[Վ]Ի Մ[ԱՅԻՍ]Ի 26:

Ծանոթ. Մակառ անվան վերծանությունը թեպետ է: Կարելի է կարդալ նաև Ասկանի:
Մայիսի բառը փորագրված է ՄԻ ձևով:

591. Տապանափար, վրան՝ 5 առդ.

ԱՅՍ է ՏԱՊ/ԱՆ ԵԳԷՍ/ԻԱԿԱԿ/ ԳԱԼՈՒՍՏ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ. ՎԱԽՃ. 1900 թ./ 15 Յ[ՈՒ]ՆՎ[Ա]ՐԻ:

592. Տապանափար, վրան՝ 6 առդ.

ԱՅՍ է ՏԱՊ/ԱՆ ՀԱՆ/ԳՈՒՅԵԱԼ ԵԳԵՍԻԱՅԻ ՊՈՂՈՍ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՅԻ. 1883 թ./ ՆՕՅ. 1-Ն:

593. Տապանափար, վրան՝ 10 առդ.

ԱՍՏ ՀԱՆԳ/ՋԻ ՄԱՐՄ/ԻՆ ԵԳԵՍԻ/ԱԿԱԿ ԿԱՐ/ԱՊԷՏ ԱՆ/ՏՕՆԵԱՆՅԻ/ ԿԻՆԸ/ ՎԱՌՎԱՌԻ./
ՎԱԽՃ./ 1901 թ. 2 ԱՊ/ՐԻԼԻ/.

594. Տապանափար, վրան՝ 6 առդ.

ԱՅՍ է ՏԱՊ[Ա]Ն/ ԵԳԵՍԻԱԿԱ/ԱԿ/ ՀԱՅՐԱՊԵՏ ԱՆՏՈՆՈՎԻ ՈՐԴԻ/ ՀԱՄԲԱՐ/ՋՈՒՄԻ. 189/7
թԻԻ. ՕԳՈՍՏՈՍ 6:

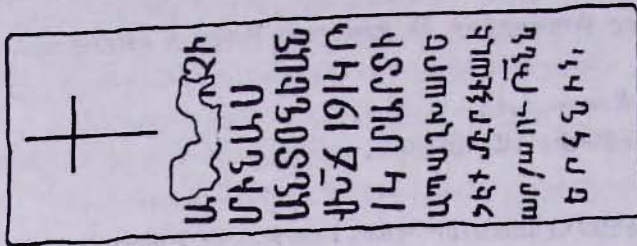
595. Տապանափար, վրան՝ 6 առդ.

ԱՅՍ է ՏԱՊ[Ա]Ն ԵԳԵՍԻԱ/ՅԻ ԿԱՐԱ/ՊԵՏ ԱՆ/ՏՕՎԻ/ ԿՆՈՋ/ ՅԱՄԱՍ/ՊԻՐԻ. 1895 ՄԱՅ. 19:

Ծանոթ. Անուով աղդանունը նույն Անաստովն է: Յամասպիրը Համասպիրու անվան

բարբառային ձևն է: Մայ-ը (մայիսը) թողնում ենք նույնը:

596. Տապանաքար, վրան՝ 4 առդ.

ԱՄՍ ՀԱՆԳԶԻ / ՄԻՆԱՍ /
ԱՆՏՈՆԵԱՆ ՎԱԽՃ. 1914 Թ. / 14
ՄԱՐՏԻ. / ԱՊԱՇԽԱՐԵ / 8 ԷՔ.
ՄԵՐԶԵԱԼ Է ԱՐՔԱՌԻԹԻՆՆ ԵՐԿՆԻՑ

Լուսանկ.152

597. Կոթող, եռաստիճան պատվանդանի վրա. հարավային կողմին.

ԱՄՍ ՀԱՆԳԶԻ ՄԱՐՄԻՆ ԵԳԵՍԻԱՑԻ ՅՈՎՍԷՓ ՈՍԿԱՆԵԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆՑԻ. ԾՆԻ. 1851 Թ., ՎԽՃ. 1910 Թ.:

598. Տապանաքար, նույնաաիպ, երեսին՝

ԱՅՍ Է ՏԱՊԱՆ ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆՑ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԻ ԿԻՆՆ ՄԱՐԻԱՄԻ. 1884 ԹԻԻ ՅՈՒԼԻ 9:

Ծանոթ. Յուլիի ամսանունը թողնում ենք Յուլի ձեռով, ինչպես վիճադրված է:

599. Տապանաքար, վրան՝

ԱՅՍ Է ՏԱՊԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆՑ ՍՈՂՈՄՈՆԻ ԿԻՆՆ ՍԱՆԴՈՒՂԻ. 1900 Թ.:

600. Տապանաքար, վրան՝ 4 առդ.

ԱՅՍ Է ՏԱՊԱՆ ԵԴԵՍԻԱՑԻ ԱՆԴՐԵԱՍ ՔԵԱՐԱՄԵԱՆՑԻ. / ՎԱԽՃ. 23 ՆՈՍԵՄԲԵՐԻ / 1898 Թ. ԱԾ ՈՂՈՐՄԻ:

601. Տապանաքար, վրան՝ 5 առդ.

ԱՅՍ Է ՏԱՊԱՆ ԵԴԵ/ՍԵՈՐ ԿՈՍՏԱՆ / ՔԱՐԱՄՕՎԻ. / 1893 Թ. / ՄԱՐԴԻ 5:

Ծանոթ. Այս է կապակցությունը գրված է Ա. Է. Մարտի բառը՝ ՄԴ:

602. Տապանաքար, վրան՝ 4 առդ.

ՄԱՅ 21. / ԱՄՍ ՀԱՆԳԶԻ ՄԱՐՄԻՆ ԵԴԵՍԻԱՑԻ ԱՆՏՈՆ ՔԱՐԱՄԵԱՆԻ ԿԻՆՆ Է Մ / ՄԱՆՈՒՇԱ. / Կ. ՎԱԽՃ. / 1907 Թ.:

603. Տապանաքար, վրան՝ 5 առդ.

ԱՄՍ ՄԱՐՄԻՆ ԵԴ/ԵՍԱԻ ԱՆ/ՆԱ ԳԱԼՍԵԱՆՑԻ. ՎԱԽՃ. 1911(Թ.:

Ծանոթ. Եդեսայի տեղաք է կարդալ եդեսացի: Չենք ուղղում:

604 Տապանաքար, վրան՝ 7 առդ.

ԱՅՍ Է ՏԱՊԱՆ / ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ / ՄԻՆԱՍ / ՈՒՐԴԻԽԱ/ՆՈՎԻ. 1882 Թ. / ՅՈՒՆԻՍԻ / 8:

605 Տապանաքար, վրան՝ 5 առդ.

ԱՄՍ ՀԱՆԳԶԻ ՄԱՐՄԻՆ ԵԴԵՍԻԱ ԲՆԱԿ ԿԻՐ/ԱԿՈՍ ՈՒՐ/ԴԻԽԱՆԵ/ԱՆՑԻ. ՎԱԽՃ. 1904 Թ. ՅՆՎ. 19:

Ծանոթ. ՅՆՎ. տեղաք է ընթերցել Յուլիուսի:

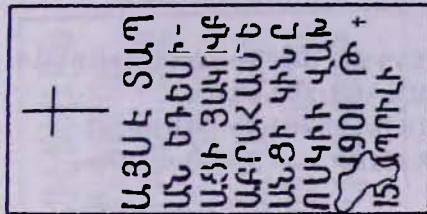
606. Տապանաքար, վրան՝ 6 առդ.

ԱՄՍ ՀԱՆԳԶԻ / ՄԱՐՄԻՆ ԱԲՐԱՀԱՄ/ԵԱՆՑ ԿՈՍՏԱՆԻ ԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ/. 1896. ՅՈՒՆՎ. 2-ն:

607. Տապանաքար, վրան՝ 2 առդ.

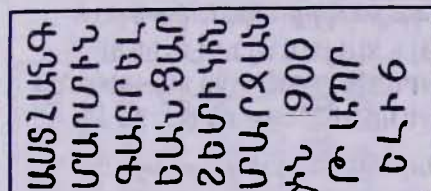
ԱՄՍ ՀԱՆԳԶԻ ՄԱՐՄԻՆ ԿՈՍՏԱՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆՑԻ. / 1891 Թ. ՆՈՅ. 3-ն:

608. Տապանաքար, վրան՝ 8 տող.

ԱՅՍ Է ՏԱՊ/ԱՆ ԵԴԵՍԻ/ԱՅԻ ՅԱԿՈՎԲ/
ԱՐԲԱՀԱՄԵ/ԱՆՑԻ ԿԻՆԸ/ ՈՍԿԻԻ. ՎԱԽ[Ճ]. 1901 թ. / 1
ԱՊՐԻԼԻ:

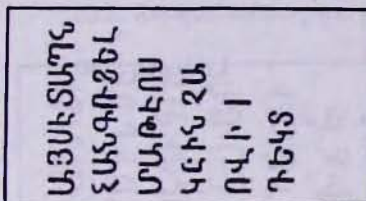
609. Տապանաքար, վրան՝ 9 տող.

ԱՍՏ ՀԱՆ[ՁԻ]/ ՄԱՐՄԻՆ/ ԳԱՐԻԵԼ/ԵԱՆՑ ԱՐ/ՏԵՄԻ
ԿԻՆ/ՄԱՐՁԱՆ/ԻՆ. 1900/ թ. ԱՊՐ/ԵԼԻ 6:

Լուսանկ. 153

610. Տապանաքար, վրան՝ 6 տող, վերջում եղծված.

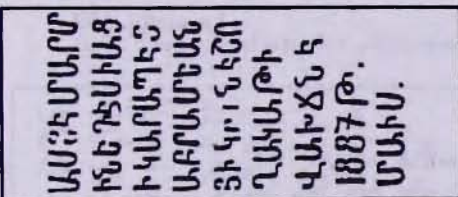

ԱՅՍ Է ՏԱՊ[ԱՆ / ՀԱՆԳՈՒՑԵ[ԱՂ/ ՄԱԹԷՈՍԻ] ԿԸԻՆ
ՇԱ/ՈՎԻՆ/ ԴԵԿՏ...

Ծանոթ. ԿԻՆ բառը դրված է կլիմ: Շառվիմ կարելի է,
թերևս, կարդալ Շաղովիմ կամ Շահովիմ:

Լուսանկ. 154

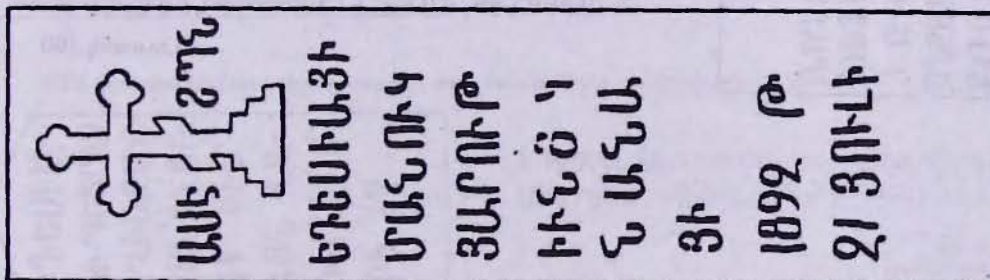
611. Տապանաքար, ուղղանկյուն, գորշավուն կրաքարից: Վրան՝ 9 տող.

ԱՅՍ Է ՄԱՐՄ/ԻՆ ԵԴԵՍԻԱՑ/Ի ԿԱՐԱՊԷՏ/
ԱՐԲԱՄԵԱՆ/ՑԻ ԿԻՆ Է ՇՈ/ՂԱԿԱԹԻ./ ՎԱԽՃՆ Է/
1887 թ. ՄԱԻՍ:

Լուսանկ. 155

612. Տապանաքար, դադաղաձև, վրան՝ գծախաչ, որի ներքևում 9 տող.

[ԱՅՍ Է ՏԱՊԱՆ] ԵԴԵՍԻԱՑԻ/ ՄԱՆՈՒԿ/ ՅԱՐՈՒԹ/ԻԻՆ[ԵԱՆ]Ց Կ[Ի]Ն ՆԱՆԱ[ՅԻ]. 1892 թ./ 21
ՅՈՒԼԻ:

Լուսանկ. 156

ԱՍՏՆԱԳԶԻ
ՄԱՐԹԻՆ ԵՂԷ
ԵՐԵԱՆԻԱՆ ՍՏ
ԵՊԻՍԿՈՍ
ՏԱՆԿԱՆ ՅՈՒՆ
ՀԱՆՍԵԱՆՍԻ
ՎԱԽԴՅՐԱՄԷ
ՕԳ 1911 թ.
10 ՅԵՎԻԷ:

ԼՈՒՍԱՆԿ. 157

01 44
 1440881
 40441
 20243
 44170741
 3702061
 17074301
 44
 54
 64

ԼՈՒԱՄԵԿ. 158

ԿԱՌ
 ԴԱՌՈՒ ԿԱՌ
 ԴԵՅՈՒՄ ԵՎ
 ԿԵՆՏՐԱԼ
 ՏՈՒՆՆԵՐ

ԼՈՒՍԱՆԿ. 159

[illegible]

ՀՈՒՍԱՆԿ.160

617. Տապանափար, գլխամասի քանդակներից ներքև 7.տող.

ԵԴԵՍԻԱԲՆ
ԱԿ ԶԱՐՈՒ.
ԹԻՒՆ ԶԱՐ.
ՈՒԹԻՒՆԵ
ԱՆՑԻ ԴՈՒ
ՍՏՐ ՍԱՐՄԱ
ՎԽԸ 1897Թ

ԵԴԵՍԻԱԲՆ/ԱԿ ԶԱՐՈՒ/ԹԻՒՆ ԶԱՐ/ՈՒԹԻՒՆԵ/ԱՆՑԻ
ԴՈՒ/ՍՏՐ ՍԱՐՄԱ/ ՎԽԸ. 1897 Թ[ԻՒՆ]:

Լուսանկ. 161

618. Տապանափար, նախորդի նմանությունը: Թռչնակերպ քանդակից ներքև՝ 9 տող.

ԱՍՏ ՀԱՆԳ
ԶԻ ՄԱՐՄԻՆ
ԵԴԵՍԻԱԲՆ
ԱԿ ՄԻՆԱՍ
ԶԱՐՈՒԹԻՒ
ՆԵԱՆՑԻ ԿԻ
ՆԸ ՍԱՐԱԻ
ԾՆԱԻ 1882
Թ

ԱՍՏ ՀԱՆԳ/ԶԻ ՄԱՐՄԻՆ/ ԵԴԵՍԻԱԲՆ/ԱԿ ՄԻՆԱՍ/
ԶԱՐՈՒԹԻՒ/ՆԵԱՆՑԻ ԿԻ/ՆԸ ՍԱՐԱԻ./ ԾՆԱԻ 1882/
Թ [ԻՒՆ] ...

Լուսանկ. 162

619. Տապանափար, դադաղաձև, վրան՝ 8 տող.

ԱՍՏ ՀԱՆԳԵԻ
ՄԱՐՄԻՆԵ ԵԴ
ԵՍԻԱԳԻ ԳԻԻ
ԳՈՐ ☐ ԱՐ
ՐԱՄԵԱՆՑԻ
ՎԱԽԸԷ
1908 ԹԻՒ
ԿԵԴ 25

ԱՍՏ ՀԱՆԳԶԻ/ ՄԱՐՄԻՆ ԵԴ/ԷՍԻԱՑԻ
ԳՐԻ/ԳՈՐ ԱՐ/ՐԱ[ՀԱ]ՄԵԱՆՑԻ./ ՎԱԽԸ. Է/
1908 ԹԻՒ/ ՓԵԴ. 25:

Ծանոթ. Փեղ-ը պեաք 'է ընթերցել
փետրվարի:

Լուսանկ. 163

620. Տապանափար, նույնափայ, գլխամասում՝ եռակյուղաձև քանդակ, որի ստորև 8 տող.

ԱՅՍ Է ՇՊՆ
ԵԴԵՍԻԱԳԻ
ԶԱՐԹԻՒՆ
ՅՕՎԱՆԻՍ
ԵԱՆ ՄԻՐ
ԱՆԵՆՑԻ
Վ 1899 Թ
ՆՈՅԻՆ

ԱՅՍ Է Տ[Ա]Պ[Ա]Ն/ ԵԴԵՍԻԱՑԻ/ ԶԱՐ/[ՈՒ]ԹԻՒՆ/
ՅՕՎԱՆԻՍ/ԵԱՆ ՄԻՐ/ԱՆԵՆՑԻ/ Վ [ԱԽԸ]... 1899 Թ.
ՆՈՅ[ԵՄԲԵՐ]ԻՆ:

Լուսանկ. 164

621. Տապանափար, կրաքարից, ծայրամասերը քայքայված, վրան՝ 8 տող.

ԵԴԵՍԻԱ-
ՑԻ ՊԵՏՐՈՍ
ԵՂԻԱԶԱՐ.
ԵԱՆՑԻ ՈՐ-
ԴԻ ՄԻՄ-
ԷՕՆ ՎԱ-
ԽԸ" 1910
Թ 12

ԵԴԵՍԻԱ/ՑԻ ՊԵՏՐՈՍ/ ԵՂԻԱԶԱՐ/ԵԱՆՑԻ ՈՐ/ԴԻ
ՄԻՄ/ԷՕՆ. ՎԱ/ԽԸ. 1910/ Թ[ԻՒՆ]. 12...

Լուսանկ. 165

622. Տապանաքար, գլխամասում՝ խորանիկ, խաչանշանը ներսում: Ամրացված է
պատմանդանի վրա: Ունի 9 տող.

ԱՍՏ ՀԱՆԳՁԻ
ՄԱՐՄԻՆ Ե
ԴԵՍԻԱԲՆ
ԱԿ ՅՈՎՀԱ
ԿԻՄ ՅՈՒՀ
ԱՆԵՍԵԱ
ՆՅԻ ԿԻ
ԱՆՆԱԿԱ
ԽՃ 1901Թ

ԱՍՏ ՀԱՆԳՁԻ / ՄԱՐՄԻՆ Ե / ԴԵՍԻԱԲՆ / ԱԿ
ՅՈՎՀԱ / ԿԻՄ ՅՈՎՀ / ԱՆՆԱԿԱ / ՆՅԻ ԿԻՆ
ԱՆՆԱԿԱ / ՎԱ / ԽՃ. 1901 Թ [ԻՆ] ...

Լուսանկ. 166

623 Տապանաքար, ըուսական դարդերով, վրան՝ 9 տող.

ԱՅՍԵ ՏԱՊ
ԱՆ ԵԴԵՍԻ
ԱՅԻ ԱԲՐԱ
ՀԱՊ ԿԼԻՆ
ՉԱՅԵԱՅԻ
ԿԻՆ ՄԱՆ
ՈՒՇԱԿԻ
ՎԱԽՃ 18
90Թ ՉՆ

ԱՅՍ Է ՏԱՊ / ԱՆ ԵԴԵՍԻ / ԱՅԻ ԱԲՐԱ / ՀԱՊ
ԿԼԻՆ / ՉԱՅԵԱՆՅԻ / ԿԻՆ ՄԱՆ / ՈՒՇԱԿԻ / ՎԱԽՃ.
18 / 90 Թ [ԻՆ] . 2-Ն [ՈՅԵՄԲԵՐԻ] :

Լուսանկ. 167

624. Տապանաքար, կրաքարից, գլխամասում՝ քանդակներ, որոնց առկա 10 տող.

ԱՍՏ Է ՄԱ
ՐՄԻՆ ԵԴԵ
ՍԻԱՅԻՍԻՄ
ԵՍԵ ԱԲՐԱ
ՄԵԱՆՅԻ
ԿԻՆ ԵԼԷ
ՐԻԿԻՎԻ
ՎԱԽՃ 18
90Թ ԿԻՆ

ԱՍՏ Է ՄԱ / ՐՄԻՆ ԵԴԵ / ՍԻԱՅԻ ՍԻՄ / ԷՍԵ
ԱԲՐԱ / ՄԵԱՆՅԻ / ԿԻՆ Է ՀԵ / ՐԻԿԵԱԶ. /
ՎԱԽՃ. Է 1819 ԹԻԻ ՕԳ [ՈՍՏՈՍԻ] Ի 2-ԻՆ:

Ծանոթ. Օգոստոսի ըստը փորագրված է
հապավված օգի ձևով:

Լուսանկ. 168

625. Տապանաքար, գլխամասում՝ եղծված պաակերաքանդակ կրո շրջանակի մեջ,
ներքեում՝ 7 տող.

ԱՍՏ ՀԱՆԳՁ
ՄԱՐՄԻՆ Ե
ԴԵՍԻԱԲՆ
ԱԿ ՅՈՎՀ
ՆՅԻ ԿԻ
ԱՆՆԱԿԱ
ԽՃ 1900Թ

ԱՍՏ ՀԱՆԳՁԻ / ՄԱՐՄԻՆ Ե / ԴԵՍԻԱ [Յ] Ի Ա / ՆՅՈՆ
ԱՆՏ / ՈՆԵԱՆՅԻ / Վ [Ա] ԽՃ Է 1900 ԹԻՆ:

Լուսանկ. 169

626. Տապանաքար, ուղղանկյունաձև, վրան՝ 8 տող.

ԱՅՍ Է Տ
ԱՊ [ԱՆ] ԵԴԵ
ՍԻԱՅԻ
ՍԻԱՅԻ
ԿԻՆ
ՎԱԽՃ 18
90Թ ԱՆ

ԱՅՍ Է Տ [Ա] Պ [ԱՆ] ԵԴԵՍԻԱ / ՅԻ ԿՈՍՏԱ / Ն
ՅՈՎԱՆ / ԷՍԵԱՆՅԻ / Վ [Ա] ԽՃ [Ա] Ն Է 1898 Թ.
ԱՊ [ՐԻԼ] Ի 25:

Լուսանկ. 170

627. Տապանափար, գլխամասում՝ խաչ և թևավոր հրեշաակ, ներքևում 10 առդ.

ԱՍՏ ՀԱՆԳՁԻ ՄԱՐՄԻՆ ԵԴԵՍԻԱՅԻ
ՍԱՀԱԿ / ԳԱՐԲԷԼԵ / ԱՆԻ ՈՐԴԻ / ԼԱԼՈՒՇ.
ՎԱԽՃ. Է / 1918 ԹԻԻ / Ն[ՈՅԵՄԲԵՐԻ] 8
Ն. 8

ԱՍՏ ՀԱՆԳՁԻ ՄԱՐՄԻՆ ԵԴԵՍԻԱՅԻ
ՍԱՀԱԿ / ԳԱՐԲԷԼԵ / ԱՆԻ ՈՐԴԻ / ԼԱԼՈՒՇ.
ՎԱԽՃ. Է / 1918 ԹԻԻ / Ն[ՈՅԵՄԲԵՐԻ] 8:

Լուսանկ. 171

628. Տապանափար, գլխամասում՝ եռանկյունաձև շրջանակ, սառրե՝ 8 առդ.

ԱՅՍ Է ԴԱՊԱՆ / ԵԴԵՍ[ԻԱ]ԲՆԱԿ / ԱԲԳԱՐ
ԳԱ / ԲՐԵԱՆՑԻ / ԿՆՈՋՆ Է Մ / ԱՐԻԵԱՄԻ. / 1892 ԹԻԻ
Ս[Ե]Պ[ՏԵՄԲԵՐԻ] 18

ԱՅՍ Է ԴԱՊԱՆ / ԵԴԵՍ[ԻԱ]ԲՆԱԿ / ԱԲԳԱՐ
ԳԱ / ԲՐԵԱՆՑԻ / ԿՆՈՋՆ Է Մ / ԱՐԻԵԱՄԻ. / 1892 ԹԻԻ
Ս[Ե]Պ[ՏԵՄԲԵՐԻ] 18:

Լուսանկ. 172

629. Տապանափար, շուրջը՝ գծազարդեր, հարթ մակերեսին՝ 11 առդ.

ԱՍՏ ՀԱՆԳՁԻ ՄԱՐՄԻՆ / ԵԴԵՍԻԱՅԻ /
ԿԱՐԱՊԵՏ / ՄԿՐՏԻԶԵ[Ա]Ն /
ՄԻՐԱՆԵ / ԱՆՑԻ ԵՆ / ԾՆ. 1874 Թ / ԻԻՆ, /
ՎԱԽՃՆ Է 1911 ՆՈՅ. / 8. ԱՄ ՈՂ[ՈՐՄԻ]:

ԱՍՏ ՀԱՆԳՁԻ ՄԱՐՄԻՆ / ԵԴԵՍԻԱՅԻ /
ԿԱՐԱՊԵՏ / ՄԿՐՏԻԶԵ[Ա]Ն /
ՄԻՐԱՆԵ / ԱՆՑԻ ԵՆ / ԾՆ. 1874 Թ / ԻԻՆ, /
ՎԱԽՃՆ Է 1911 ՆՈՅ. / 8. ԱՄ ՈՂ[ՈՐՄԻ]:

Լուսանկ. 173

630. Տապանափար, կրաքարից. գլխամասում՝ շրջանակի մեջ վերցված պաակկրաքանդակ,
որի սառրե՝ 8 առդ.

ԱՍՏ Է ՄԱՐ / ՄԻՆ ԵԴԵՍԻ / ԱՅԻ
ՍԱՀԱԿ / ԱԲԳԱՐ / ՄԵԱ
ՆՑԻ ԿԻՆՆԵ / ՈՍԿԻ. ՎԱԽՃ
1904 Թ / 3 ՈՒՆ 3 ԻՆ

ԱՍՏ Է ՄԱՐ / ՄԻՆ ԵԴԵՍԻ / ԱՅԻ
ՍԱՀԱԿ / ԱԲԳԱՐ / ՄԵԱ
ՆՑԻ ԿԻՆՆԵ / ՈՍԿԻ. ՎԱԽՃ
1904 Թ / 3 ՈՒՆ 3 ԻՆ:

Լուսանկ. 174

631. Տապանափար, եռանկյունաձև, գլխամասում՝ դարձախաչ է, սառրե՝ 9 առդ.

ԱՍՏ ՀԱՆԳՁԻ ՄԱՐՄԻՆ ԵԴԵ
ՍԻԱՅԻ 3 ՈՒՎԱ
ՆԵՍՈՐԱՆԵԱ
Ն. ԳՐԻԳՈՐԵԱ
ՆՑԻ. ՎԻՃՆ
ԼԵ 1873 Ա
ՄԻ. ԿԵԴԻ
25 ԻՆ

ԱՍՏ ՀԱՆԳՁԻ / ՄԱՐՄԻՆ ԵԴԵ / ՍԻԱՅԻ
ՅՈՎԱ. / ՆԷՍ ՕՀԱՆԵԱ / Ն ԳՐԻԳՈՐԵԱ / ՆՑԻ.
Վ[Ա.ՊՃ]Ա[ՆԵԱ] / Լ Է 1873 Ա / ՄԻ
ՓԵԴ[ՐՎԱՐ]Ի / 25-ԻՆ:

Լուսանկ. 175

632. Տապանաքար, դադարած, գլխամասի գարդաքանդակից հետո 9 առդ.

ԱՍՏ ՀԱՆԳ
ԶԻՄԱՄԻՆ
ԵԴԵՍԻԱԲՆ
ԱԿ ՅԱՐՈՒ
ԹԻԻՆ ՅԱԲ
ՈՒԹԻՆԵ
ԱՆՑԻ ԱԵ
ԽԶ՝ 1907Թ
ԶԴ ՄԱՐՏ

ԱՍՏ ՀԱՆԳ/ԶԻ ՄԱՐՄԻՆ/ ԵԴԵՍԻԱԲՆ/ԱԿ
ՅԱՐՈՒ/ԹԻՆ ՅԱՐ/ՈՒԹԻՆԵ/ԱՆՑԻ. ՎԱ/ԽՃ.
1907 Թ./ 27 ՄԱՐՏ:

Լուսանկ. 176

633. Տապանաքար, ուղղանկյունաձև, գլխամասում քանդակված խաչանշանի առկա՝ 9 առդ.

ԱՅՍԷՏԱՊԱՆ
ԵԴԵՍԻԱՑԻ
ՅՈՎՀԱՆ ԱԲ
ՐԱՀԱՄԵԱՆ
ԿԼԻՆԶԱ ՅԵ
ԱՆՑԻ ՎԱ
ԽԶ 1892Թ
ՅԱՐ 7 ԱԾ
ՈՂՈՐՄԻ

ԱՅՍ Է ՏԱՊԱՆ/ ԵԴԵՍԻԱՑԻ/ ՅՈՎՀԱՆ
ԱՐ/ՐԱՀԱՄԵԱՆ/ ԿԼԻՆԶԱՅԵ/ԱՆՑԻ ՎԱ/ԽՃ.
1892 Թ./ Յ[ՈՒ]Լ[Ի]ՍԻ 7. ԱԾ/ ՈՂՈՐՄԻ:

Լուսանկ. 177

634. Տապանաքար, գլխամասն ավելի լայն: Արձանագրությունն եղծված է. սակայն կարելի է վերականգնել 7 առդ.

ԱԷՋՊԵ ԵԴ
ԷԻՑԻ ՊՈՂՈ
Ս ԵՂԻՎԱՐՈ
ՎԻ ԿԻՆԷ ԱՐ
Ի ՎԼԻ
1891Թ.Ը
5 Խ

Ա[ՅՍ] Է Տ[Ա]Պ[Ա]Ն ԵԴ/ԷՍԻ[Ա]ՑԻ ՊՈՂՈ/Ս ԵՂԻՎԱՐՈ/ՎԻ ԿԻՆԷ Է
ՄԱՐ/Ի. Վ[Ա]Խ[Ճ].../ 1891 Թ.... 5-ԻՆ:

Լուսանկ. 178

635. Տապանաքար, գլխամասի խաչանշանի ներքևում՝ 9 առդ.

ԱՅՍԷՏԱՊ
ԱՆ ԵԴԵՍԻ-
ԱՑԻ ՀԱՄԲ
ԱՐԶՈՒՄՄ
ՐԱՆԵԱՆՑԻ
ԿԻՆ ԹԱ
ԳՈՒՀՈՒ
ՎԱԽԶ 1892
ՄԱ 29

ԱՅՍ Է ՏԱՊ/ԱՆ ԵԴԵՍԻ/ԱՑԻ ՀԱՄԲ/ԱՐԶՈՒՄ
ՄԻ/ՐԱՆԵԱՆՑԻ/ԿԻՆ ԹԱ/ԳՈՒՀՈՒ./ ՎԱԽՃ.
1892/ ՄԱ[ՑԻՍԻ] 29:

Լուսանկ. 179

636. Տապանաքար, նախորդի կողքին, գլխամասի խաչանշանի առկա՝ մարգուտ պաակերով քանդակ. ըստ որի հանգուցյալը գլխարաց հ, գանգուր մագերով և մորուքով, ձեռքերը կրծքին

խաչած: Շուրջը՝ 3 տող.

ԼԻԾ ողորմի Համբարձումին յսէ
տապան եղեսիարնակ
Համբարձում Միրաննանչի:

ԱՄ ՈՂՈՐՄԻ ՀԱՄԲԱՐԶՈՒՄԻՆ. ԱՅՍ Է/ ՏԱՊԱՆ
ԵԴԵՍԻԱԲՆԱԿ/ ՀԱՄԲԱՐԶՈՒՄ ՄԻՐԱՆԵԱՆՑԻ:
ԾԱՆՈՅ. Այս է կապակցության Ա. տառը
թռչնագիր է:

Լուսաճկ. 180

ԲՈՒԴՅՈՆՈՎԱԿ (ՊՐԻԿՈՒՄԱԿ, ՆԱԽԿԻՆՈՒՄ՝ ՄԱՃԱՌ, ՍՈՒՐԲ ԽԱԶ)

Ստավրոպոլի երկրամասի Բուդյոնովսկ քաղաքը եղել է Հյուսիսային Կովկասի ռազմամարդ Հայ զաղթախներին մեկը: Հայ ազգարնակչությունն այստեղ է եկել Դադաստանից (1786 թ.), Պարսկաստանից, ինչպես նաև. Սնդրկովկասից: Ռուսաց Պավել կայսրը այստեղ Հանդրվանած Հայերին առանձին հրովարտակով շնորհել է ընդարձակ հողեր:

Ս. Զալալյանի շրջադաշտության ժամանակ՝ 1850-ական թվականներին, Բուդյոնովսկում, որ նրա օրոք կոչվում էր Սուրբ Խաչ, ապրել են 600 Հայ ընտանիքներ, որոնք չեն ունեցել ազգային գաղտնիք: Դպրոցը բացվել է Ս. Զալալյանի եռանգաղին ջանքերի շնորհիվ: Գիտնական հոգեորականը ցավով է նշում, որ տեղի Հայերը «չդիտեն խօսիլ Հայերեն»¹: Բուդյոնովսկի մոտ է եղել «Մաճառ» քաղաքը, ուր ընկավ ոչ 26 Հայ ընտանիքները ունեցել են անշուք մի եկեղեցի²:

Նշենք, որ այս քաղաքի Հայ ազգարնակչությունը այլևայլ ժամանակներում կառուցել է երեք եկեղեցի³:

1. Ս. Փրկիչ, փայտաշեն, այժմ դոյություն չունի:

2. Ս. Աստվածածին. կառուցված է եղել թրծած աղյուսով, այժմյան քաղաքային պարտեզի ճաշարանի տեղում: Բացի վեղարից, մնացածը կա:

3. Ս. Գեորգ. աղյուսաշեն փոքրածավալ եկեղեցի է: Գտնվում է այժմյան Անգիթանակայտ փողոցի վրա: Ներքուստ ուղղանկյունաձև կառույց է՝ փայտաշեն տափակ տանիքով, որը նստած է փայտե կլոր սյուների վրա: Եկեղեցու պատերին ամրացված են ռազմաթիվ սրրապատկերներ: Մեր շրջադաշտության ժամանակ (1968 թ.) եկեղեցին քահանա չունեի. այն պահպանում էր Սառա անունով ըրեպաշտ մի Հայուհի:

637 Ս. Գևորգ եկեղեցու ներսում դրած փայտե գագազի վրա՝ շրջանաձև փորագրված է 4 տող.

ԻՅԻՀԱՏԱԿ ՀՈԳԻՈՅԻՏԵՐ ՀԱԳԻՈՅԵԱԼ ՈՐԴԻՈՅԻՐՈՅ ԳՐԻԳՐԻ ԵՏ ԹԱՂԱԶՆ

ՊԱՏԿԵՐ ՏՆ ՍԵՐՈՅ ՅՄԻ ՔՄԻ ԱՅՍՈՒ

ՋԱՂԻՐԵԱԼ ՏԱԳԱՂԱԽ ԵԿԵԼԵՑԻՈՅ ՄԲ, ԱԵՆԱՓՈԿՅԻՆ ԼՇՈՐՈՒ

ՂԶԱՐԵՑԻ ԱԹԷՈՍ ԷԼԻԶԲԵՏԱՆՑԻ 1868 ԱՅ Ի 10 ապր

1 Ս. Զալալյան, Բ, էջ 450, 452:

2 Նույն տեղում:

3 Տե՛ս Ставропольская губерния, сост. Твалчредидзе, Ставрополь, 1897.